

Karel Čapek

český prozaik, dramatik, novinář a překladatel

* 9. 1. 1890 Malé Svatoňovice, + 25. 12. 1938 Praha

Osobnost a dílo K. Čapka je symbolem nejen kulturního, ale i občanského života první demokratické Československé republiky. Svou literaturou, novinářskou činností i politickým angažováním vystupoval vždy na obranu humanistických hodnot, vyzdvihoval drobnou, praktickou službu obyčejnému člověku a z pozice svého demokratismu a skeptického racionalismu se stavěl proti ideologiím, které v jedinci viděly jen součást masy vhodné k uskutečnění svých programů.

Čapek vyrostl v kulturním prostředí rodiny venkovského lékaře v podhůří Krkonoš. Gymnázium studoval v Hradci Králové, v Brně a na Akademickém gymnáziu v Praze; filosofii v Praze, v Berlíně a v Paříži a doktorem filosofie se stal roku 1915 disertací o pragmatismu (na jejím základě publikoval roku 1918 práci Pragmatismus čili Filosofie praktického života). Krátce působil jako knihovník a vychovatel a v roce 1917 nastoupil do novin, nejprve do Národních listů a roku 1921 do Lidových novin, v nichž zůstal až do smrti. Čapek byl v častých osobních stycích s předními evropskými intelektuály (v letech 1925-33 byl prvním předsedou čs. Penklubu) a plnil tedy i roli jakéhosi oficiálního reprezentanta meziválečné republiky.

Do literatury vstoupil společně se svým bratrem, výtvarníkem Josefem. Jejich povídkové soubory Zářivé hlubiny a jiné prózy (1916) a Krakonošova zahrada (1918) vznikly pod vlivem dobového neoklasicismu, vyznačují se lyrickým vtípem, parodickými nápady a ironickou hrou. Knihy Boží muka (1917) a Trapné povídky (1921) jsou již samostatným dílem Karla. Jsou to prózy filosofického typu, vycházející z autorova přesvědčení o nejednoznačnosti pravdy, vyskytují se v nich motivy tajemství a vesmírné úzkosti.

Od počátku 20. let se K. Čapek začal prosazovat i jako dramatik (krátce působil jako dramaturg vinohradského divadla). Ve spolupráci s bratrem Josefem vznikla ještě divadelní hra Loupežník, komedie o iluzi mládí, a expresionisticky groteskní hra Ze života hmyzu (1921). Doslova světový úspěch přineslo Čapkovi utopické drama R. U. R., v němž mimo jiné poprvé zaznělo slovo robot. Podle "shawovské" hry Věc Makropulos (1922), jejímž tématem je smysl ohraničenosti a konečnosti lidského života, složil operu L. Janáček. K dramatu se K. Čapek vrátil ve vyostřené době konce 30. let. Výsledkem byla hra Bílá nemoc (1937), humanisticko-pacifisticky rozhořčená výzva proti militarismu, která byla vzápětí úspěšně zfilmována s H. Haasem v hlavní roli, a pak pateticky vypjatá Matka (1938), obsahující hlasitý apel k obraně vlasti. V divadelním prostředí se také seznámil se svou ženou, herečkou a prozaičkou O. Scheinpflugovou.

Ze začátku 20. let pocházejí utopické prózy Továrna na absolutno (1922) a Krakatit (1924). První z nich využívá prvků reportáže, filmového scénáře i kolportážního čtiva, čímž vzniká jakýsi román-fejeton. Jeho námětem je polemika s vírou v Absolutno (nejen náboženské, ale i sociální), s pověrou samospasitelného pokroku a konečné utopie. V Krakatitu pak jde formou napínavého sci-fi románu o varování před racionalistickou pýchou věřící v možnost uzurpování nejvyšších přírodních tajemství. Stylově se k těmto prózám vrátil roku 1936 v utopickém románu Válka s mloky, zde s již jasně vyostřeným hrotem protifašistickým.

Ze 30. let pocházejí Čapkova vrcholná literární díla, "noetická" trilogie Hordubal (1933), Povětroň (1934) a Obyčejný život (1933). Vždy zde představil jeden konkrétní lidský život v několikere

perspektivě, takže se románová forma láme v pluralitní obraz různých možností. Podobnou metodu postupných výpovědí zvolil v prozaické skladbě Život a dílo skladatele Foltýna (1939).

Čtenářsky byly velmi úspěšné Čapkovy cestopisné prózy, které vyšly knižně v tomto pořadí: Italské listy (1923), Anglické listy (1924), Výlet do Španěl (1929), Obrázky z Holandska (1932) a Cesta na sever (1936). Jeho novinářská práce obsáhla rozmezí od sloupku, fejetonu a causerie až k politické úvaze - z nich shromáždil knižní soubory O nejbližších věcech (1925) a O věcech obecných čili Zoon politikon (1932) - právě zde vyšla Čapkova proslulá a dlouhá léta nepublikovaná úvaha Proč nejsem komunistou. Podobný osud měla i kniha Kritika slov (1920), analyzující ideologické zneužívání jazyka. V knize Marsyas (1931) se projevil Čapkův zájem o okrajové umělecké žánry. Z žurnalistické praxe vyklíčily i dva soubory detektivních příběhů Povídky z jedné kapsy a Povídky z druhé kapsy (obojí 1929). Projevem Čapkovy role coby reprezentanta demokratické kultury se stalo přátelství s prezidentem T. G. Masarykem, jehož literárním výsledkem byla kniha Hovory s T. G. Masarykem (1928-35). Nelze opominout ani proslulé schůzky "pátečníků", kterých se vedle řady umělců, a to nejrozumnějších názorů i zaměření, často účastnil také Masaryk.

Čapek ovšem - především svými překlady Apollinaira a dalších francouzských básníků v době 1. světové války a těsně po ní - také ovlivnil vývoj české poezie. Své vzory ovšem viděl spíše v anglosaském světě - je známo, že obdivoval nejen H. G. Wellse (jako "otce" moderní sci-fi), ale především G. K. Chestertona.

Mnichov 1938, a především štvance proti jeho osobě, které následovaly, znamenaly pro Čapka otřes, z něhož se už nevzpamatoval. Jeho smrt na Boží hod vánoční 25. 12. 1938 symbolizovala i konec demokratické první republiky, konec kultury, jejímž nejčelnějším reprezentantem byl právě Karel Čapek.

Zdroj: <http://www.libri.cz/databaze/kalendarium/>